

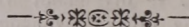
honban is, a művészet országában a bírálólá-
lasztmány személyes érdekből, aljas pártosság-
ból néha elvette a súlykot! Racine ereiben, e
méltatlanságot, minden csöp vér fölforrott, ha-
rag, kétségbeesés fölválta kergetlét egymást
bú alatt roskadozó testében, minden emlék, mely-
lyet előbbi boldogságából birt, egy éles tör va-
la szívének, végre a zajos világtól búcsut venni,
s zárdába vonulni eltökélte magát. Zárdába me-
gyek, sohajtott ő, hogy ne halljam megbukáso-
mon örvendő elleneimnek gúnykaczaját. De hív,
őszinte barátja Boileau mindent elkövetett hogy
szándoka teljesítésében gátolhassa. Naponkint
ott termett buslakodó barátja házában, vigasz-
taló nemtőként állott oldala mellett: „bizzál ba-
rátom“, mondá ő, „a jövő korban, mely ér-
demeidet méltányolni, s babérját, mely gloria-
ként füzendi homlokodat körül, téled megtagad-
ni nem fogja“, magasztalta előtte a házaselet
gyönyöreit, melyeket a világ soha, hanem csak
gondos, szende nő adhat férfinak, s javaslatai
nem hangoztak el, mint a pusztában kiáltónak
szavai, törekvései nem maradtak siker nélkül.
Racine ugyanis fölbredvén hosszas fájdalomból,
elfeledve a rajta elkövetett méltatlanságot, fölha-
gyótt zárdába menetelével; s megismerkedvén
az amiensi kincstárnok leányával, a szerelem Is-
tene Amor nyila elpattant, és az ő szívet seb-
zette meg. Racine ekkor lemondván színészi pá-
lyájáról, magánlakába vonult, hol hájos neje
oldala mellett boldogan élte napjait.

Ki nem tudja hogy mély, anda ingerlékeny-
ség a francia nemzet sajátja? Racine is inger-
lékeny volt, szavai csipősek; „Racine rosszabb
indulatu nálamnál“, szokta mondani Despréaux.
Racine jó honfi volt, ámbár néha túlzó szeretet-
tel is viseltetett maga iránt, de ki merné őt e-
zért kárhóztatni? önszeretete hír, dicsőség utá-
ni szomjra, nagyra s nemesre tüzelte őt, s vaj-
jon nem volt-e ő korának büszkesége? szere-
ve dicsőséget magának, dicsőséget szerze honá-
nak is. Ha továbbá olvassuk szép hangzatu ver-
seit, annyi báj, annyi kellemmel párosult, oly
benső érzettel, oly megilletődéssel irt tragö-
diát, el kell ismernünk, hogy ő rossz ember
nem is lehetett. Racine mint már fonebb mon-
dottuk, a színészettől búcsút vőn, s csak néha
„Az udvari ember“ című drámában szerepelt.
Saint-Cyren megismerkedvén Maintenon asz-
szonysággal, ennek kérelmeire „Eszter“ című
tragédiáját készíté; hihető hogy Maintenon assz.
viszontagságai bő anyagot nyújtának erre. E
színmű a párisi színházban is a király jelenlé-
tében adatott, s szerzője 500 darab lajosarany-
nyal jutalmaztatott. Parancsot vőn ekkor Raci-
ne a királytól egy hasonnemű szomorujáték ki-
dolgozására, és lőn „Athalia.“ E művében ma-
gamagát haladta föl Racine, de irigyei. — mert
kinek nincsenek ezek? boldog azonban, kinek

irigyei is lehetnek, — irigyei mondom Racine e
művét gyalázni nem szüntek.

Kellemesen folytak ekkor Racine napjai.
A király szereté őt, szívesen társalgott vele, ö-
römet hallgatá bölcs s tüzteljes beszédét; a
királyi asztalnál Racine méltó helyet foglalt az
udvaroncok között, s betegsége idején a ki-
rály termeinek egyikében nyoszolyát készített
számára. Racine e megtiszteltetést legnagyobb
szerencséjének tartotta, és méltán; mert lehet e
művészek nagyobb vigasza az elismerésnél?
Racine e fényes állapota azonban nem soká tar-
tott. Maintenon assz. unszolásaira t. i. Racine
folyamodványt nyújtott be a királynak, a nép
nyomora enyhítése végett. A király mihelyt az
irat szerzőjét megtudá, boszusan kiáltott: „ta-
lán csak nem akar a költő egyszersmind ország-
lár is lenni!“ Racinenak többé nem volt szabad
a királyi lak küszöbét átlépni. E szerencsétlen
eset a költőt forrolázba dönté, melyből nem so-
kára 1699-ben számtalan viszontagságokon ke-
resztülment élténének 66-d. évében meg is halt.
Hamvai a muzeum teremébe takarítottak.

SZ. M.

JANCSÁROK' TÖRTÉNETE.

Irtá

KORPONAY JÁNOS főhadn.

A jancsárok az ozmán történetben oly fon-
tos szerepet viseltek, hogy keletkezésük, bel-
rendezésük, majd 5 század alatti tényleges lé-
tezésük utáni végenyészetük közelebbi és körül-
ményes leírása általában, de kivált hazánkra néz-
ve igen is érdekes.

A jancsár testületet 1-ső Murád vagy Amu-
rath 1362. alapítá, midőn 8—9 ezer főből ál-
lott, és Europa első állandó hadát képezé. —
Amurath meghódított birodalmát oly hadnép ál-
tal akará föntartani, mely hadifék és vesződsg-
hez szokva, különös hasznok s előjogok által a
szolgálathoz köttetve lenne, ennél fogva birodal-
mában (főleg Bolgárországban) minden ötödik 15
évet meghaladó keresztény gyermeket elrabol-
tata, melyeket eleinte kéthárom évig török pó-
rok felügyelete alá rendelt, ezeknek kelle őket
a fátadalmakhoz szoktatni, és az Izlam vallásra
tanítani, mely időnek eltölte után fegyverforga-
tásban gyakoroltattak, és a vérontáshoz szokta-
tásuk által minden irlgalmat és szánakozást be-
lölük kiirtani ügyekeztek. Ha mind ez megtör-
tént, akkor a jancsárok közé soroztattak, és idő-
vel az Izlam legdühösebb védőjévé váltak.

A jancsár nevet egy Dervistől nyerék, ki
őket fölszentelésükkor Jen-Ytsjeri azaz új ka-

tonáknak nevezé, s minthogy egyikének közölük a fehér szerzetes ruhájáról lementszett ujjat fejére tévé, ez volt indoka, hogy valamennyi jancsársüvegéből, mely magas és fehér volt, az ujjak egy neme függött le. Homlokukon bőrhüvely csüggött le, melyben fakanalukat tartották, mi nélkül sohasem jelentek meg.

Eleinte, mint említettük, kizárólag keresztény gyermekekből, később született törökökből, gyakorta pedig a jancsárgyermekekből ujonczoztattak. Későbbi időkben, midőn a jancsárok száma megszorítottatott, 162, felosztásuk előtt pedig 196 ortára (hadház) avagy ezredekre osztattak, melyek legfőlebb 800, közönségesen pedig 500 főt számláltak. Minden orta főtisztje egy főparancsoló (aga); egy alparancsoló (orta basi); egy százados (siur basi); és egy nagytekintélyű szakácsból (Iserbadsí) állott. Az összes jancsárság fővezérüljé jancsáragának nevezék, ő volt valamennyi gyalog és lovas ágának főnöke, kinek mint a Nagyvezirnek és Deftendárnak tulajdon divánja és portája volt; utána 6 hadnagyvezér (gener. lieutenant) következett, melynek elseje Kul kaja nevet viselt, és magától a zultántól sem tétethetett le a jancsárok egyezése nélkül. A jancsár Effendinél volt a zsold kifizetésére a névjegyzék, és törvényes ügyekre is felügyelt. — Minden ortának saját nagy tekintélyű Aelemdára vagy zászlósa volt.

Fegyverzetük egy nehéz puská, 1 rövid kard, 1 kés, és övükben egy pisztolyból állott. Béke idején Konstantinápolyban fegyvereiket raktárakba tévék le, melyek helyett azután egy hosszú botot viseltek.

Az ellenséget többnyire rendetlenül, az ismert Allah (Isten) ordítással dühösen rohanák meg, de minthogy minden hadtudalom nélkül hadakoztak, a gyakorlottabb ellenségtől majdnem mindig megverettek. Legnagyobb szerencsétlenségüket a zászlóiknál többre becsült ételfazekaik, és főzőkatlanaiak elvesztésében tartották.

A törökök, kik mindenkor ha nem épen politikai elméleten alapuló, de személyes szabadságuk fontartása mellett ösztönszerű eszméletet nyilvánítottak, fejedelmeik kényuralkodásuk ellenében, polgári viszonyaik kifejlődésében kerestek menedéket. — Ezen oltalmat a városi testületekben, mint az ulemáké, czéhekben, egyesületekben, de főleg a jancsárok hatalmas testületében lelék föl. — Ez volt indoka, hogy oly egyének, kik a fegyvert soha nem viselték, avagy annak viselése eszük ágába sem jutott, magukat a jancsárok névjegyzékébe beiratták, mint péld. a kézművesek, tisztviselők, gazdagok, köldusok, vének sőt kiskoru gyermekek is. A főváros és az álladalom népesebb városai lakosainak nagyobb része így a jancsárokhoz tartozott, mely hadnép tehát lassankint a nemzettel egészen összeszövődött.

A sajátlagi jancsárok száma, mely a rendes török gyalogságot képezé, csak 40,000 főből állott, de a jancsár nevet viselőké közel 113,000—150,000 főre rughatott. Ambár a jancsárok egyik része mindig hadházakban, had-örsökön, őrhadakon és működésben volt, de a másik sokkal nagyobb fele évről évre, mint bekészertető polgár, házalás és kézművélből élt, s csak a zsold kifizetésénél nagy ünnepélyeknél, vagy ha az egész testületet veszély fenyegeté, jelent meg ezredénél. Naponkinti legnagyobb zsoldja, az evést és ruházatot kivéve 12—15 Asper (60 meg egy tallerra) volt. Az ortákban nagy rend és tisztaság uralkodott, a testület pedig legnagyobb becsérzetét helyezé abban, hogy semmi zsványt, vagy más rosz magaviseletű embert maga közt meg nem szenvedett.

A jancsárok igen sok előjogokkal és saját alapítványokkal bírtak, és számos adótól mentek valának. — Legvénebbjeiket szabadságukban állott, a zultan suleimans kanun után, panasz avagy kérelmeikkel egyenest a zultánhoz küldeni. közülük szemellettett ki a zultán testőrsége Solak, Karipi és Peygh nevezet alatt; a Solakok 500 a gyalog —; a Karipik 2—3000 a lovas testőröket képezék. — A Peygh mint ünnepi apródok, a Solakok mellett a császárt oldalról kísérek. — A jancsárok egyik ortájába a zultán maga is trónra jöttével mint közjancsár 7 aspernyi naponkinti fizetéssel magát beiratta. Ők őrizték a főváros 24 kapuját; és a zultánt régi szokás szerint rendesen minden pénteken a mecsetbe mentekor, mint más bármiféle díszmeneteknél is ők kísérek.

De ezen gyalogság, mely az 52szer siker nélkül megtáborlott Konstantinápolyt elfoglalta, a kereszténység két főbástyáját Nándorfejérvárt és Rhodust megvívta, és egész Bécsig vivé a győzelmes félholdat, mely 300 évig támasza volt az ozman álladalomnak, hadkivüli indokból végromlásának kútforrásává változott.

Hatalmukat ismerve a jancsárok, ollyannyira elbizták magukat, hogy korlátozatlan önkényük szerint zsarolták a népet és a kormányt; ők maguk határozták meg azon ajándékmennyiséget, melyet rendesen a zultántól kelle kapniok trónra léptekor, és mely a körülmények szerint fejenkint 25—50 asperig változott, sőt mi több, hosszabb békeidőben, a harci zsákmány elvesztéseért kárpótlást (gratificatio) követeltek, és komolyabb fenyegetőzés által a zultánt arra bírták, hogy a kincstár kiürítésével ügyekeznek őket lecsillapítani. Illyféle engedékenységek által még vakmerőbbekké tévé, még az országglásbai befolyásra is vetemedtek, a zultántól gyűlölt előljároik letétele és azok helyébe tulajdon teremtményeik előléptetési hatalmát maguknak kicikarák, sőt még a zultánokat is öntetszésük szerint válogaták.

Midőn ilyféle makacs, lázongó természetük által a kormányt gyöngítették, és az önhasznukat biztosító régi formákhoz ragaszkodásuk által, a kormányt kor és czélszerű újításaiban gátolák, a hajdan olly hatalmas ozmanbirodalom végromlását szemlátomást előkészítették.

Semmi sem lehetne ennél fogva természetesebb, mint hogy az olly nyomasztó zsarnokság, mi által a fejedelemnek végre minden önálló hatalma kezeiből kicsikartatott, visszatorlást szült ezen féktelen katonaság ellen. Ekkép kezdődött a zultánok' hosszadalmas küzdése a jancsárság ellen, mellynél az utóbbiak élet és enyészeti kérdése forgott föl.

2-dik Ozman volt az első, ki eltörlésüket föltette magában. Mihelyt a jancsárok azt észrevették, azonnal a hadházakban összegyülekeztek, és az etmeidanra (hustér) vonultak, s ott a fejük fölötti veszedelemről tanakodtak; ezután Ozmántól a közigazgatás' élén álló hat országférfi' fejét követelék. Kérelmük megtagadására a serailra rohantak, a féleszü Mustafát emelék a török trónra, és a trónvesztett Ozmant erőszakkal hurcolák hadházukba; hole szerencsétlen fejedelmet május' 20-kán 1622. irtóztató kínzások közt kivégezték, és az ozman történetet szennyező első fejedelemgyilkolást követették el.

Ibrahim alatt a jancsárok' zabolátlan dühe ismét olly nagy fokra hágott, hogy a legfensőbb országló férfiak lekaszabolása után, Ibrahim nemcsak trónját veszíté, de egyszersmind augusztus' 18-kán 1648. meg is fojtattott.

4-dik Mahomed (Ibrahim' fia) 1687. jancsárlázadás által szinte ugy, mint 3-dik Achmet is 1730. trónját veszíté.

3-dik Zelim alatt kezdődtek a jancsárküzdelem' főpillanatai, és a válpontokat, melyek az állhatatosan ismételt erőlködések után, a jancsárok' lassankinti legyőzésével végződtek, itt kezdődőknek tekinthetni.

A Nizami gedid, avvagy az újrendszer, melly a török álladalom' nagy kiterjedésű javításait foglalta magában, a hadi szerkezet, közjóvedelem és a polgári igazgatást illetőleg képezé most az állást, melly a küzdelemben tulnyomóságot gyakorlott, és a melly ellen a jancsárok legdühösebb rohamaikat irányozák.

Mióta a törökök megszüntek bódításokat tenni, és harczaik a hadtudalomban előrehaladt európai hadak ellen többnyire szerencsétlenül végződtek, elkezdtek harczrendszerük' hiányait is átlátni, és hadaik' megjavítása' módjáról gondolkozni.

Zelim buzgóan fogá föl az alkalmat, nagyszerű újításai' létszerésítésére, hadakat kezdé európai módon gyakoroltatni, kiknek fizetése igen jó volt, s minthogy a zultánnak hadmozgalmaik igen tetszetek, tehát meg is szaporít-

tattak. — Lovasság, tüzéséggel és a rombárokkal egyesítve Nizzam gedid nevet viseltek. — Ruházatuk fél európai és fél keleties volt; a veres Bostangi vagy süveghez rövid ujjasok és nadrágokkal láttattak el, a főtiszteket ezüst pléhekkel különböztették. — Számuk lassankint 12,000 főre szökkent, kik a fővárosban a Levend tsiftlik hadházban Peran kívül, és Skutari-ban szállásoltattak el.

A zultán ezután a nizami gedidet az egész birodalmon át ki akará terjeszteni. A birodalom' legelőkelőbb városaiban hadházakat akart építtetni, és a fegyverfogható népet összeírás által akará ez új hadnép közé soroztatni. — Anatóliában ez új rendszer igen jó sikerrel haladt, s ott az új rendes sereg 30,000 főre szaporodott, de az európai tartományokban a sokkal vadabb, indulatosabb és hajthatlanabb törökök' hadi jellemében meghiusult.

Albánia, Bosnyákország és Kandiában még az új rendszert csak megkezdeni sem merték, és a fővároshoz közel fekvő városokban is, mint Adrinapoly, Rodustoban stb. minden cselszövény és erőszak hiában volt; a lakosok nyíltan ellene szegültek a kormányi intézkedésnek, és kijelenték, hogy jancsárok akarnak maradni. — A zultán ennél fogva az új rendszer' Rumeliába behozatalának tervéről lemondott ugyan, de az elkeseredés hátramaradt, a jancsárok kik eleinte csak megvetéssel tekinték az új rendes sereget, észrevették a fergeteget, melly fejük fölé kerekedett, és a forradalom kiütött.

1807-ben május' 25-kén tört ki a lázadás. — Kezdetét a bosporusi felvárak tevék, kik vezérlőiket részint elkergették, részint pedig legyilkolták. Futólag elterjedt a lázadás Konstantinápolyban is, hol a hírlök (herold) nyilvánosan hirdeté, hogy a Proféta' vallása veszélyben forog, és minden igaz muzulmannak kötelessége magát a jancsárokhöz csatlani. A Jopdsik vagy pattantyusok a jancsároktól meglepetve, és lekaszabolással fenyegetve, azonnal a jancsárok' részére hajlottak. — 28-kán mintegy 15,000 jancsár az Et meidanra gyülekezett (hadházuk mögött fekvő zárt tér, melly hajdantól kezdve lázadásaik' gyűlhelye volt) hova zászlóikat kitűzve, főzőkatlanait hozák. — Ezen főzőkatlanokat, mint valami ereklýeket az egész ezrednek kelle kísérnie, mellynek szabad ég alá hozása pártütés' jeléül szolgált, az ott, mintegy Allah' gondviselésére bízott, a jancsárok pedig magukat ettől az időtől kezdve, a főzőkatlan' szolgáltnak nevezvén, a zultántól többé sem zsoldot sem pedig kenyeret nem vártak.

A Mufti és az előkelőbb Ulemák, kik az újításokat, mint törvény ellenieket megátkozák, most tanakodásra a hadházakba hívtak, melly megjelenésük által a nép' szemében törvényes tekintélyt nyert, és rendeleteit a Mufti Fetvaja

200

LES MODES PARISIENNES.

*Chapeaux des D^{lles} Romain, r. de la Chaussée d'Antin 18. — Robes de Mlle Duques, r. de Louvois.
6. — Passementeries de M. Voté Delisle, Place de la Bourse, 31. — Broderie en velours de la maison
Couchouval, rue Vivienne, 33. — Lingerie de Mme Colas, rue Vivienne, 47. — Coiffes expédies par
la maison de Commission des Modes Parisiennes, r. Louis le Grand, 9.*

Buda-Pestén à Houdersuel Kaphalo.

Paris, chez Aubert et Cie Place de la Bourse.

(ollyan forma mint minálunk a curiai végzés) megerősíté.

A lázadók ezután a zultántól a gyűlölt nizami gedid eltörölését, és annak 12 főelőmozdítóját követelték. Minthogy az új seregek a jancsárok' fenyegető tulhatalma által megrettentve, a fejedelem' védelmére nem siettek, a Levent tsiflikbe szállásoltak pedig még ruházatukat és érdemjeleiket is magukról lehányva lábbal taposák, jancsárok lenni akartak, az elhagyott zultán tehát a boszuvágyból minduntalan dühöttebbé lett jancsároknak engedni kénytelenült, kik azután a száműzöttekre rohantak, azokat minden zugban kikutatták, és a legvadabb sérelmek közt, az Etmeidanra czipelve, ott diribdarabra vagdalták, fejeiket pedig látványul tüzték. — Megjegyzést érdemel, hogy a jancsárok, kik belrend és hadifék által az új sereget meg akarák szegyeníteni, a közönséges szertartások között, egy kivont kardon átlépve megesküdtek, hogy a száműzötteken kívül mindenkit megbecsülendnek, s azt lelkismeretesen meg is tartották.

Ezen véres boszuval be nem elégedve, május 29-kén a lázadók Zelim' letevését is elhatározták, kit 18 évi uralkodása után a cafessbe (cafess vagy kalitkának azon szoba nevezetett, mellyben a császári hercegek szoktak bezáratni) zárták, —és 4-dik Mustafát a trónra emelték.

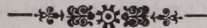
4-dik Mustafa az akkori viszonyoknak meg nem felelt, azon férfiak, kik őt a trónra emelték, fölötte gyámságot gyakoroltak, a jancsárpárt minden hatalmat magához ragadott, és a visszaélések a legnagyobb képtelenséggel növekedtek.

A hatalmas rustsuki pasa, a hadsereg' főparancsnoka a Dunán, Mustafa Bairaktár ¹⁾ bátor

1) Mustafa Bairaktár, rustsuki pasa Rasgnadban ismeretlen szüléktől származott, eleinte az emberi társaság' legalsóbb fokán, mint földmives és lócsiszár működött; később katonává lett, s egy igen véres ütközetben, a halálosan megsebesült zászlós' hanyatló kezéből a zászlót kiragadva, azt megmentette, melly tett' következtében zászlós lett, s fejen hosszasan viselt hivaltól nyeré Bairaktár melléknevét. — Természetes esze és bátorsága által nyeré meg Tersanikli Oglu rustsuki kormányzó elődje' bizodalmit, kinek is minden szomszédjai, de főleg a híres Pazvan Oglu ellen viselt harczaiban kísérlője volt, és mellyek közül sokban, mint alvezére győzedelmet aratott. — Tersanikli Oglu 1804-ben történt meggyilkoltatása után, tartományát, kincsét és hadait elfoglalta, a mellyek' birtokában a portától meg is erősítettet. — A még be nem végzett orosz háboruban, mint fővezére a török hadseregnek, az ozman fegyver' jó hírét, néhány nem csekély győzelmével és az ellenségtől soha tönkre nem veretésével föntartá.

szívvvel elhatározá a főváros elleni hadmenetelt, Zelimnek ismét a török trónra emelését, a belrend és törvényesség' helyreállítását és a jancsárszerkezethe becsusztott visszaélések' kiirtását. — E nehéz föltétel' kivitelére mély ravasság, áttörhetlen titok, és villámkivitel volt az elkerülhetlen kellék.

(Vége jövőre.)

ANYA ÉS GYERMEK.

„E nagy s hideg világon
Te özvegy, árva én,
O! mennyi kin viharzott
Át kettőnk' életén.

Nincs néma bánatodnak
Csak egy szünperce sem;
Kisirt könyved' patakka
Lehetne gyűjtenem.

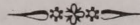
A munka' fáradalmin
Fölkérgesült kezéd,
Aggódva mégis, a pénzt
Kenyérre hol veszed?...

De légy nyugodt, mit adtál
Olly gazdagon nekem,
Még százszoros kamattal
Mind visszafizetem.

S mit nem tudok — szivednek
Forró szerelmeért,
Az Isten nyújt örökre
Helyettem égi bért“....

„„A kincset tartsd magadnak,
Mellyet halomra szedsz,
Elég nekem, ha mindig
Illy jó vagy és szeretsz!““

SUJÁNSZKY.

EGRESSY MINT III. RICHARD.

DIDASKALIA. IRTA ZERFFI.

(Folytatás.)

A kaczaj tovább is egyedüluralkodó maradt a legnagyszerűbb jelenetben, mellyet valaha egy költő kigondolt, s lángeszű mesterkézzel papírra tön. E jelenetben Shakespeare nem csak mély phantasiát, hanem legnagyobb lélektani igazságot tanusít. — Ha ezen Anna királynévali jelenetet más időpontban játszatja vala, némelly mai drámagyár-